
NEMZETI ÉS NEMZETISÉGI POLITIKA

„Megjöttek a magyar cigányok.”

Bodrogi László – Szále László: *Visszaszököttek*. Noran Libro Kiadó. 2016. 253 p.

A szerzők a szigetújfalusi svábok kitelepítésének és visszaszökésének történetébe kalauzolják el az olvasót, döntően személyes hangvételű riportok és számos adalékkal szolgáló levéltári forrásokon keresztül. Mindekenélőtt fontos megemlíteni Bodrogi számos tanulmánya közül az egyik ötletszerűen kiválasztottnak a címét: *Idegrendszeri tüneteket okozó vascularis malformatiókkal társult cerebellaris vénás anomáliák*. Publikációs listájában – legalábbis laikus meglátásom szerint – sok hasonlóval találkozhatunk, ami nem is meglepő hiszen neuroradiológusról van szó. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a riportkötet személyes ügy volt számára, szigetújfalusi gyerekként élte meg a történeteket. A másik szerző Szále kiléte kevésbé meglepő. Közismert újságíróként rendszeresen nyúl megosztó témákhoz, utalhatok itt a *Kitörők*, a *Pokolhegy* című könyveire, melyekben több szempontból közelítette meg a cigányság helyzetét, az Élet és Irodalom hasábjain a Romsics-vita kapcsán csitítgatta a kedélyeket, nemrég a *Tekintet* folyóirat lapjain tett lépéseket Hitler szavazóbázisának a megértéséhez. Egyszóval az árnyaltabb meglátások híveként ismét egy olyan érzékeny témába vágott bele, melyet sokoldalúan, valamennyi szereplő nézőpontjából tárt az olvasó elé.

A hivatalos irányelv szerint mindenekelőtt azokat a szigetújfalusi svábokat és családjukat ítélték kitelepítésre, akik az SS kötelékében harcoltak vagy a Volksbundba beléptek. A számkivetéshez elegendő indokul szolgált már az is, ha valaki az 1941-es népszámlálás során német anyanyelvűnek és nemzetiségűnek vallotta magát, vagy csak egyszerűen sváb nevet viselt. A kitelepítési bizottság tagjai mit sem törődtek azzal, hogy a legfőbb véteknek titulált SS tagság nem minden esetben takart

lelkes önkéntességet, a visszaemlékezésekben rendre megemlítették, hogy sokan a kényszersorozás által kerültek a német hadsereg kötelékébe, ahol fegyvert, olykor katonaruhát sem kaptak. A Volksbund tagság szintén nem jelentett egytől-egyig feltétlen elkötelezettséget, ugyan itt nem a kényszer, hanem inkább a propaganda súlyának engedtek a tagok: „Nálunk a Volksbund a Weisz kocsmában működött, ami körülbelül annyiból állt, hogy zenés mulatságokat rendeztek hétvégéken. Ezzel csalogatták a fiatalokat, meg azzal, hogy azt mondták a belépés előnyökkel jár. Például ígérték, aki belép, kap vetőmagot meg rézgálicot a permetezéshez, amikhez különben nem lehetett hozzájutni.”¹

Az imént említettek hiánya esetén sem érezhette magát teljes biztonságban sok sváb család, mert, ha egy betelepülő család kellő kapcsolatokkal rendelkezett és a rokonok számára kiszemeltek egy házat, akkor az ott lakók kitelepítéséért mindent megmozgattak. A fiatalkori szerelem is időnként közbeszólt, az események alakulásába. Az egyik szigetújfalusi fiú testvérei és anyja beleegyezése nélkül felíratatta magát és családját a kitelepítésre ítélték hosszú névsorába, azért mert azt a lányt és családját is feljegyezték akinek udvarolt. A kitelepítési listáról azonban ugyanolyan könnyen le is lehetett kerülni, mint fel; kommunista párttagság, újjáépítéshez szükséges szakma, kapcsolatok, pénz sokak számára a maradást jelentette, az egyik megkérdezett lakonikusan meg is jegyezte: „Érdekes: módos embert egyet sem vittek el.”² Vagy egészen sajátos okok vezettek ahhoz, hogy valaki lekerüljön a listáról például a Csepel válogatott futballistájáért maga a kitelepítési bizottság járt közben.

A számkivetésre kárhoztatott sváb családoknak a marhavagonok indulásáig együtt kellett lakniuk, saját portáikon a beköltöző áporikai és majosházi telepésekkel, akiket azzal csábítottak Szigetújfaluba, ha belépnek a pártba házat kapnak. A beszámolók szerint e rövid kényszerű együttélések viszonylag zökkenőmentesen zajlottak le, azonban néhány kirívó esetre még sok évtizeddel később is emlékeztek: „Amíg el nem vitték a német ajkúakat, a saját házuk nyári konyhájába szorultak ki. Többnyire

¹ Bodrogi László – Szále László: *Visszaszököttek*. Noran Libo Kiadó, Budapest, 2016. Uo. 112. p.

² Uo. 59. p.

jól kijöttek egymással a jövők és a menők, de előfordult, hogy a nemrég még nincstelen napszámosok feleségét nagyságos asszonynak kellett szólítaniuk a sváboknak a tulajdon házukban. [...] Párttagok voltak, úgy érezték, eljött az ő idejük, s mindenfelől azt hallották, hogy az őslakosoknak: kuss.”³Szigetújfalut a csehszlovák-magyar lakosságcsere sem kerülte el, számos döntően jómódú családnak kellett a felvidéki falvakból a Duna menti községbe költöznie, ahol rövid idő alatt beilleszkedtek. Az elbeszélők kimondottan súrlódásmentesnek élték meg a svábokkal való együttélést, azonban a szülőföld kényszerű elhagyása őket is megviselte.

Az éjszaka leple alatt ismeretlenek a következő szavakat festették fel a házak falára és a kerítésekre: „*ki a svábokkal*”.⁴A kitelepítetteket szállító vagonok sem maradtak feliratok nélkül, talán a legemblematicusabbnak az imént idézett mondat számított: „*egy batyuval jöttek, egy batyuval mennek*”.⁵A szerelvény végül 1946. május 23-án hagyta el Szigetújfalut, miközben a kitelepített svábok a magyar Himnuszot énekeltek. Egy-egy vagonba döntően nyolc-tíz családot zsúfoltak be a csomagjaikkal együtt, ivóvízhez csak akkor jutottak, amikor nagyritkán megállt a vonat, a mellékhelyiséget napokig a vödör jelentette. A közel egyhetes út után érkeztek meg a németországi Hessen tartományba, ahol a különböző települések, családok kimondottan vegyes fogadtatásban részesítették a szigetújfalusi svábokat. Sokszor komoly együttérzésről és segítőkészségről tettek tanúbizonyságot, azonban nem egyszer a helyiek ridegen csak annyit szóltak hozzá hogy „*megjöttek a magyar cigányok*”.⁶

A száműzött szigetújfalusi svábok egy része a honvágy, a kilátástalanság miatt a visszaszökésre szánták el magukat. A hazatérés korántsem számított veszélytelennek, mindenekelőtt szembe kellett nézniük a nélkülözéssel, a visszatoloncolás és a fogdába kerülés lehetőségével. Azon szerencsések, akik a viszontagságos hetek után visszakeveredtek szülőfalujukba, azzal kellett szembesülniük, hogy a besúgóok miatt rendszeresen a karhatalom zaklatásának voltak kitéve, egyúttal segítő kezek

³ Uo. 125. p.

⁴ Uo. 116. p.

⁵ Uo. 79. p.

⁶ Uo. 28. p.

is nyúltak feléjük sokszor egy-egy kopogás formájában: *„Akkor jött a feketetelevés, az esti razziák. Ez általában úgy zajlott le, hogy előtte jóakarátú emberek bekopogtak az ablakon, és figyelmeztettek: jönnek, bújjatok el. A mama a nagynénémnél húzta meg magát, a kicsivel hátra ment a kertbe, ott bújt el. Mi, nagyobbak a bevetett ágyba a dunyha alá bújtunk, s tudtuk, hogy nem szabad sírni. Akiket elkaptak, azokat bevitték a Markóba. Halottam egy asszonyról, aki ott szülte meg a gyermekét.”*⁷ Az imént említettek miatt az amnesztia kihirdetéséig a legleleményesebb módjai alakultak ki a bujkálásnak egészen a pincétől a padlásig: *„Itt a pincében egy titkos fekhely volt kialakítva a hordók mögött, tulajdonképpen külön kis helyiség volt, ahol a krumplit tárolták. Otthon pedig hol a padláson, hol a pincében bújt el. Télen a pince nem volt olyan hideg, egy nagy hordónak az egyik oldala ki volt véve, s az a fal felé fordítva. Így nem lehetett látni, hogy fekhely van benne.”*⁸

Akik kint maradtak idővel házat építettek, beilleszkedtek a helyi közösségekbe, a fiatalok már nem svábul tanultak meg, hanem az ottani nyelvjárást, azonban az idősek még napjainkig is ápolják a hagyományokat. A szigetújfalusi svábok és a telepések között a korábbi sérelmek miatt huzamosabb ideig fennállt a szembenállás, azonban gyermekeik már összeházasodtak, barátságokat szóttek. A felvidékről érkezettek és a svábok közötti viszony már a kezdeti időszakban sem volt feszültséggel terhes, melyben szerepet játszott az is, hogy más okok miatt kerültek a településre, mint a telepések. Nekik inkább az enyhülő honvággyal, a rokonok hiányával kellett szembenézniük. A hosszú évek, évtizedek válaszul szolgáltak a riportkötet valamennyi befejezésére, a sebek úgy-ahogy begyógyultak, az ellentétek elhalványultak: *„De azért a mai napig tudják, ki az őslakos, ki a jöttment, s azt is, hogy közöttük ki a telepés (alföldi nincstelen), és ki jött a Felvidékről.”*⁹

*Hajnáczy Tamás*¹⁰

⁷ Uo. 42. p.

⁸ Uo. 63. p.

⁹ Uo. 138. p.

¹⁰ kisebbségpolitikai szakértő, Károli Gáspár Református Egyetem